

میراث فرهنگی ایران در عصر سلجوقی

درس ۱۴

تشکیلات حکومت

سلاطین: در **راس حکومت سلجوقی** و قدرت سیاسی و نظامی در اختیار سلطان بود و خلیفه عباسی بیشتر ریاست معنوی و دینی داشت. سلاطین برای مشروعیت بخشیدن به حکومت خود و جلب نظر مردم، خود را مطیع و پشتیبان خلیفه نشان می دادند.

حکومت سلاطین با **ظلم و خودکامگی** بود و مخالفان خود را به سختی مجازات می کردند.

سلاطین **زندگی پر تجملی** بودند و صاحب املاک و ثروت زیادی بودند.

وزیران: **مهم ترین مقام** در حکومت سلجوقیان بودند و قدرت و عظمت حکومت سلجوقی با سیاست و کفایت وزیران بود.

سلجوقیان ناچار از وزیران استفاده می کردند چون **کشورداری** را نمی دانستند، آنان بیابانگرد بوده و با زور شمشیر، امور سیاسی و نظامی را به دست آورده بودند.

«**عمیدالملک کندی**» وزیر طغرل نقش موثری در موفقیت‌های او داشت.

«**خواجه نظام الملک**» وزیر آلب ارسلان و ملک‌شاه نیز چنان قدرتی داشت که کمتر کاری بدون صلاحدید و مشورت او انجام می شد.

نقش مهم وزیران در اداره کشور و تدبیر آنان باعث **رشد اوضاع اقتصادی، فرهنگی** (کشاورزی، بازرگانی، صنعت، هنر و معماری) شد.

یکی از وظایف مهم وزیران، **تنظیم رابطه سلطان با دیگر فرمانروایان** بود.

میراث فرهنگی و تمدنی

مدارس نظامیه: خواجه نظام الملک در شهرهای مختلف مدارس بنیان گذاشت که مهمترین آنها در **نیشابور، اصفهان و بغداد** بود.

او اموال و املاک زیادی را وقف مدارس نظامیه کرد و به مدرسان، مدیران و کارکنان آن حقوق می داد.

استادان و شاگردان با دقت خاصی گزینش می شدند و رقابت شدیدی برای رسیدن به مقام استادی این مدارس بود.

امام محمدغزالی از استادان و **سعدی شیرازی** از دانش آموختگان مدارس نظامیه بودند.

سایر شخصیت‌های سیاسی و مذهبی در بیشتر شهرهای ایران مخصوصاً خراسان مدارسی تاسیس کردند.

گسترش زبان و ادب فارسی:

لشکرکشیهای سلطان محمود و جانشینانش به هند و همچنین **توسعه قلمرو سلجوقیان به سمت غرب**، باعث گسترش زبان فارسی شد. در ابتدای دوره سلجوقی **نامه‌ها و فرمان‌های حکومتی و دیوانی** از عربی به فارسی تغییر کرد.

تعداد زیادی از مورخان و دانشمندان علاقه مند به نوشتن کتاب به زبان فارسی شدند.

در قرون ۵ و ۶ زبان فرمانروایان که ترکی بود نیز رواج یافت و برخی از واژه‌های آن به زبان فارسی راه یافت.

رونق و توسعه شهرها و معماری

در دوره سلجوقی به سبب آرامش و رونق بازرگانی، شهرنشینی گسترش یافت و شهرهای بزرگی مانند ری، نیشابور و اصفهان که پایتخت سلجوقیان بود از شهرهای مهم و آباد محسوب می شدند.

معماران بناهای زیبایی ساختند و معماری به اوج شکوفایی خود رسید. و ابتکار خاصی در ساخت مساجد ایرانی (حیاط و چهار ایوان اطراف آن) معمول گردید.

در ساختن انواع گنبدها، برج‌ها و مناره‌ها، کاروانسراها و مدارس الگوهای جدیدی در معماری به کار گرفته شد.

در قرون ۵ تا ۷ «**آجرکاری**» و «**کاشی‌کاری**» در بناها به اوج زیبایی و شکوفایی رسید. کاشیکاری از ابتکارات مهم معماران ایرانی برای تزئین بناها بود.

هنر

جلوه‌های مهم هنری دوره سلجوقی عبارتند از:

ساخت ظروف سفالین لعاب دار و بدون لعاب - ساخت ظروف زرین قام یا طلایی با نقش و نگارهای مختلف - رونق فلزکاری - خوشنویسی -

تذهیب - ساخت جلد کتاب از چرم و نقش **انداختن بر روی آن از اپلیکیشن پادرس**